

וכך אמר להם: **לדידי**, לשיטתי, אף על גב דעמד לפני כן **בדין**, והתחייב לשלם, בכל זאת אם כפר עתה בחיוב הזה, **רהמנא פטריה** מקרבן שבועה, **מהפסוק "וכחש בעמיתו"**, כיון שלא פירט בו הכתוב אלא דברים שעיקרן ממון.

אלא לדידכו, לשיטתכם, אודו לי מיהת, **היכא דלא עמד לפני כן בדין**, דכי קא תבע עתה האב — **קנסא** של אונס ומפתה קא תבע, ואין חייב קרבן אשם גזילות על כפירת קנס, כיון שיכול להודות ולהפטר, ואין זה חיוב ממון.

מג-א והרי מודה בקנס פטור, ולכן, אף כשלא הודה לו, אין זה נחשב כפירת ממון!

ורבנן סברי: כי קא תבע האב באומרו "אנסת ופיתית את בתי" — את תשלומי **בושת ופגם קא תבע**. ואין זו תביעת קנס, אלא תביעת ממון.

ומבאר הגמרא: **במאי קא מיפלגי רבנן ורבי שמעון?**

אמר רב פפא, רבי שמעון סבר התביעה "אנסת או פיתית" היא תביעת קנס, היות

ולא **שביק איניש מידי דקיין**, אין אדם מניח מלתבוע דבר קצוב, הקנס, שהוא סכום קצוב, **ותבע** בושת ופגם, שהם **מידי**, דבר **דלא קיין!** ולכן, מסתבר שעיקר תביעתו היא על הקנס! (22)

ורבנן סברי: לא שביק איניש לא נמנע אדם מלתבוע מידי דבר דכי מודי ביה **לא מיפטור**, דהיינו תשלום דמי ההבושת והפגם, שהם חיוב ממון, וגם אם יודה בהם האונס או המפתה הוא לא יפטור, **ותבע מידי דכי מודה ביה מיפטור**, דהיינו הקנס, ולכן מסתבר שעיקר תביעתו הם תשלומי ממון של הבושת והפגם.

בעא מיניה רבי אבינא מרב ששת: בת הניזונת מן האחין על פי תנאי כתובה, שכך כתוב בכתובה: "בנן נוקבן דיהווין ליכי מינאי, אינון יהון יתבין בביתי ומיתזון מנכסיי עד דתלקחון לגוברין" [הבנות הנקבות שיהיו לך ממני, הן תהיינה יושבות בביתי, גם לאחר מותי, ויזונו מנכסי עד שהן תנשאנה לבעליהן].

מעשה ידיה — למי, האם הם לעצמה או לאחין? (23)

לתבוע אף את הבושת והפגם, דהווי מידי דלא קיין?! וכתב האבני מלואים, דעל כל פנים עיקר תביעתו היא על הקנס. וחיוב קרבן שבועה נמדד לפי עיקר התביעה.

23. כתבו התוס', דמדאורייתא פשיטא שמעשה ידיה לעצמה, כדררשינן דלקמן מ"והתנחלתם אותם". אלא מדרבנן מבעיא ליה, האם תקנו מעשה ידיה תחת מזונות או לא.

עמד בדין אינו משלם ע"פ עצמו, ולעולם חשיב קנס לרבי שמעון עד שיגיע לידו, כדשמעינן מ"וכחש", אתי שפיר דכל היכא דמיחייב ע"פ עצמו — מיחייב נמי קרבן שבועה, כגון עמדה בדין ובגרה ומתה, דמינה ירית.

אלא לדידך, הא כל קנסות שעמד בדין, או באונס ומפתה שעמדה בדין ובגרה ומתה, אף על גב דמיחייב בהודאתו — פטור מקרבן שבועה, תיקשי!

22. לכאורה צריך ביאור, וכי מה איכפת לו

ודחינן: מי דמי אלמנתו לכתו?

אלמנתו — לא ניהא ליה ב"הרווחה" שלה, שאין לו ענין שיהיו מעשה ידיה שייכים לה ואילו היא תהיה ניוזנית מרכשו, ולכן מעשה ידיה שייכים ליורשו, כמו שהיו מעשה ידיה שייכים לו בחייו.

אבל **בתו** — ניהא ליה ב"הרווחה" שלה, רוצה הוא שמעשה ידיה יהא שלה, ותהיה ניוזנית מנכסיו, ולא יזכו יורשו במעשי ידיה [זאת, חוץ מנדונייתה שמגיעה לה מנכסיו. רש"י].

ותמהינן: למימרא, האם רצונך לומר, **דבתו עדיפא ליה מאלמנתו**, ולכן הוא רוצה יותר בהרווחתה של בתו משל אלמנתו.

והאמר רבי אבא אמר רבי יוסי: עשו חכמים את האלמנה **אצל הבת**, דהיינו, אדם שמת, והניח אלמנה ובת שיורשת את נכסיו — כדין שאמרו לגבי **בת אצל אחיו**.

דהיינו, כדין אדם שמת, והניח בת ובנים, בזמן שיש **נכסין מועטין**⁽²⁴⁾, ואין בהם מספיק לכדי מזונות הבת והאחים לשנים עשר חודש.

מה הבת אצל אחיו, הדין הוא שהבת ניוזנת מנכסי האב, והאחיו ישאלו על הפתחים לצורך מזונותיהם.

האם נאמר שהאחין הזנים אותה, במקום אב קיימי. ולכן, **מה התם**, כמו בשעה שאביה חי וזן אותה שייכים מעשה ידיה לאב, הכא נמי, כאשר היא ניוזנית מן האחים מעשה ידיה לאחיו.

או דלמא, לא דמי הבת הניזונית מן האחים לאב.

כי התם — **מדרידה מיתזנא**. הרי היא ניוזנת מממונו של האב, ולכן מעשה ידיה שייכים לו.

אבל **הכא**, בבת הניזונית מן האחים, הרי לאו **מדרידה מיתזנא**, לא מממונם היא ניוזנית, אלא מחמת תנאי כתובת אמן, שממונו של האב משועבד לה, היא ניוזנית, ולכן אין להם זכות במעשי ידיה!

אמר ליה רב ששת, **תניתיה** [שנינו במשנה דבר זה]:

דתנן: **אלמנה ניוזנת מנכסי יתומים**. וגם זה מתנאי כתובה הוא, שכך כתוב בה: "את תהא יתבא בביתי ומתזנא מנכסי כל ימי מיגר ארמלותך", ומעשה ידיה — שלהן.

ומוכח שהיתומים עומדים במקום האב, ולכן מעשה ידיה של האלמנה שלהם, על אף שהיא ניוזנית מהם מכח שיעבוד כתובתה. ואם כן, הוא הדין שיש להם זכות במעשי ידיה של הבת הניזונית מהם, אם כי נכסי אביהם משועבדים למזונותיהם.

לעולם!

והביאו, דנראה לר"י, דדוקא כשיש אלמנה וגם בנים ובת, אז תקנו מזונות לאלמנה, שנתנו לה מה שהיה ליקח לבת, והיינו עד שתיכבר

24. הקשו התוס', באלמנה אצל הבת, אמאי קרי ליה נכסים מועטים, בשלמא בבת אצל אחים, נכסים מועטים היינו כשאין שיעור כדי שיוזנו אלו ואלו עד שיכגרו. אבל אלמנה הרי ניוזנת

אף אלמנה אצל הבת, הדין הוא שהאלמנה ניוזנת מנכסי בעלה, והבת — תשאל על הפתחים:

ומוכח שגורל אלמנתו עדיף לו מבתו!

ומבארנין: לענין זילותא — אלמנתו עדיפא ליה. ולכן, עדיף לו שבתו תחזור על הפתחים, ולא אלמנתו.

אבל לענין הרווחה — בתו עדיפא ליה, ולכן מעשה ידיה של עצמה. מה שאין כן באלמנתו, שמעשה ידיה ליתומים.

מתיב רב יוסף מהסיפא של משנתנו: מעשה ידיה ומציאתה, אף על פי שלא גבתה עדיין את שכר מעשה ידיה, אם מת האב — הרי הן של אחין.

וזה ודאי, שלא באה משנתנו לחדש דבר זה, שכשעשתה מעשה ידים בחיי האב — הרי הם של האחים משמת. שזה דבר פשוט,

שהרי האב זכה במעשה ידיה, שהם ממון ולא קנס, ובודאי שיירשוהו האחים!

אלא, ודאי באה משנתנו לחדש, שטעמא דהם של האחין, משום שעשתה בחיי האב. הא אם עשתה לאחר מיתת האב — מעשה ידיה לעצמה ולא לאחיה.

מאי לאו, האם לא מדובר, בניזונת מן האחין, ואף על פי כן, מעשה ידיה לעצמה!

ודחינין: לא. מדובר כאן בשאינה ניוזנת מן האחין⁽²⁵⁾. והיינו, כגון שלא היו נכסים כלל.

ותמהינן: אי בשאינה ניוזנת, מאי למימרא? מה החידוש בדברי משנתנו שמעשה ידיה לעצמה ולא לאחיה?!

הרי אפילו למאן דאמר במסכת גיטין [יב א] שיכול הרב לומר לעבד: עשה עמי, כלומר, עשה עבורי מלאכה — ואיני זנך [איני נותן לך מזונות], הני מילי דווקא בעבד כנעני,

עתה מן האחים, והיתה ניוזנית בחיי האב מן האב — מאי למימרא? הרי זה פשיטא שלאחר מיתת האב, כיון שענתה היא אינה ניוזנית לא ממנו ולא מן האחים — מעשה ידיה לעצמה [ולהשמיע שאם מת האב יורשים האחים את מעשה ידיה שעשתה בחיי אביה — נמי לא איצטריך, דהואיל וניזונת היתה מן האב, פשיטא שהבנים יורשין אותו].

והביאו שיש ספרים שלא גורסים מאי למימרא, אלא הכי גרסינן: אי בשאינה ניוזנת, אפי' למ"ד כו'. וכתבו שכן עיקר, ומיירי בשאינה ניוזנת לא מן האב ולא מן האחין, דאחר מיתת האב — דומיא דבחיי האב. ופריך אהך מילתא גופה, אמאי כשמת האב הרי הן של אחין, הא אפי' אב עצמו אין לו, כיון שאינה ניוזנת ממנו.

הבת, ואם כן, הרי יש שיעור לנכסים מועטים. אבל כשאין שם אלא אלמנה ובנים, או אלמנה ובת, שאז הבת יורשת, לא עשו תקנה בשביל האלמנה, דמשום אלמנה לא רצו להפקיע כח הירושה. ורק כשכבר הפקיעו כח הירושה בשביל הבת, אז נותנים לאלמנה. ובשביל הבת הפקיעו יותר מאשר לצורך אלמנה, לפי שהבת יורשת כשאין בנים, משא"כ האלמנה.

והביאו שכן משמע בירושלמי בפרק מי שמת, דאמר התם: "אין האלמנה דוחה את הבנות, ולא הבנות דוחות את האלמנה. ופעמים שהאלמנה דוחה את הבנות — על ידי בנים, ואת הבנים — על ידי הבנות".

25. כתבו התוס', שמן האב היא כן היתה ניוזנת, ומשום הכי מקשה הגמרא, אי בשאינה ניוזנת

דלא כתיב ביה "עמך". אבל בעבד עברי, דכתיב ביה "כשכיר כתושב יהיה עמך" (26) — לא יכול לומר לו כך!

וכל שכן בבתו, שודאי אין האחים יכולים לומר לה: עשי עבורנו מלאכה, ולא ניתן לך מזונות!

אמר רבה בר עולא: באמת משנתינו באה להשמיענו שמעשה ידיה לאחר מיתת האב לעצמה. ומדובר כשאינה נזונת מן האחין. והחידוש הוא, שאין אומרים זכות היא שזיכתה תורה לאב בבתו, שיהיו מעשי ידיה שלו, וממון הוא להורישו לאחים.

ומה שחיה קשה לנו, במה תחיה נזונת? הרי ודאי אינה גרועה מעבד כנעני, שאין אדונו יכול לומר לו עשה עמי ואיני זנך!

לא נצרכה דברי משנתינו — אלא לעניין העדפה! שהיו מעשי ידיה עודפים על צרכי מזונותיה. והיינו יכולים לומר שההעדפה תהיה שייכת לאחים, והם יורשים בכך את זכות האב, ומשמיעה לנו משנתינו שהרי הם שלה.

אמר רבא: וכי יתכן שגברא רבה כרב יוסף לא ידע דאיכא העדפה, ושאפשר להעמיד את משנתינו בשאינה נזונת, ולענין העדפה? הרי ודאי ידע שאפשר לתרץ כך, ובכל זאת קמותיב תיובתא!

אלא, אמר רבא: רב יוסף, מתניתין גופא קשיא ליה.

דקתני: מעשה ידיה ומציאתה אף על פי שלא גבתה.

ומדייק רבא: הרי מציאתה — ממאן גביא? ממי "גובים" מציאה?

אלא לאו, הכי קאמר תנא דמתניתין:

מעשה ידיה — דינם כמציאתה.

מה מציאתה, אם מצאה בחיי האב, וסמוכה היא על שולחנו — הרי הם לאב, משום איבה. שהיות ואין האב חייב במזונותיה, אם לא תהא מציאתה שלו, תהיה לו עליה איבה, ולא יתן לה מזונות.

אבל מה שמצאה לאחר מיתת האב — הרי הוא לעצמה. כי לגבי האחים לא שייך הטעם של איבה, שהרי על כרחם היא נזונת מנכסי אביה, ולא מרכושם.

אף גבי מעשה ידיה נמי כך הוא הדין, שרק מעשה ידיה שעשתה בחיי האב — הרי הם לאב. אבל מה שעשתה לאחר מיתת האב — הרי הוא לעצמה.

ומסקינן: שמע מינה.

איתמר נמי הכי: אמר רב יהודה אמר רב: בת הנזונת מן האחין — מעשה ידיה לעצמה.

אמר רב כהנא: מאי טעמא? דכתיב גבי עבד כנעני: "והתנהלתם אותם לבניכם אחרים". ודרשינן: אותם, את העבדים, אתם מורישים לבניכם — ולא את בנותיכם אתם מורישים לבניכם.

מגיד הכתוב שאין אדם מוריש את הזכות

שיש לו בבתו, לבנו. (27) ולכן, אף שלאב היתה זכות במעשה ידי בתו, אין הוא מוריש זכות זו לבניו.

מתקיף לה רבה לרב כהנא: ואימא רק בפיתוי הבת, וקנסות של אונס, ובחבלות — הכתוב מדבר! שאת הזכויות האלו אינו מוריש האב לבניו. אבל מעשה ידיה, שדבר שכיח הוא, נאמר שיהא של האחין, שהרי הם נפסדים על ידה, שהרי היא ניזונת מהם!

וכן באמת תנא רב חנינא: רק בפיתוי הבת וקנסות וחבלות הכתוב מדבר!

ותמהינן: וכי אפשר לומר שתשלומי החבלות יהיו של האחין? והרי צערא דגופא

נינהו, ואפילו האב אינו זוכה בדמי צער, שהרי אמרינן במסכת בבא קמא [פז ב], שאם חבלו בכך קטן, יקנו בדמי הנזק קרקע, והפירות יהיו של הקטן! (28)

אמר רבי יוסי בר חנינא: מדובר בכגון גא-ב שפצעה בפניה, שעל ידי כך נפחתה משווייה, ובמקרה כזה התשלום הוא של האב, כי יש לו לאב בבתו זכות למוכרה לאמה עבריה, ועל ידי פציעה זו הוא נפסד ממון, כי יקבל עבודה מהקונה אותה פחות דמים! (29)

אמר רב זירא אמר רב מתנה אמר רב, ואמרי לה אמר רבי זירא [פירש רש"י, שרב זירא הוא רבי זירא. אלא שלפני שעלה לארץ ישראל ונסמך, קראו לו רב זירא, ולאחר

ותירצו, דפשיטא ליה לש"ס שמדובר בחבלות קטנות, שאין בהן ביטול מלאכה. דאי יש בהם הפסד מעשה ידיה, אמאי אין מוריש לבנו כמו שמוריש מעשה ידיה? ולכן פרכינן "דידה נינהו!" עיי"ש.

29. הקשו התוס', אם כן, תקשי הך ברייתא על רב וריש לקיש, ששמעם בפרק החובל [ב"ק פז ב] שנחלקו על רבי יוחנן שאמר שאם פצעה בפניה היא דאב!

וכתבו, שצריך לומר, שבפחת שעד הנערות — כולי עלמא מודים דהוי דאב, שהרי מפסיד במה שהיה יכול למוכרה. והתם במסכת בבא קמא נחלקו במה שהיא נפחתת גם מנערות ואילך, שדעת רבי יוחנן, שכל הפחת של האב הוא, הואיל ונעשה לה בעוד שהיא ברשות אב. אי נמי, בפחת שוויה לענין מכירה, כולי עלמא מודים ששל אב הוא, והתם פליגי במה שנפחתה לענין קידושין, וסוכרים רב וריש לקיש שלא זיכתה התורה לאב אלא קידושין ממש. ועיי' עוד מה שהביאו בשם ריב"א.

היובל". אבל מהפסוק "כי טוב לו עמך" אי אפשר לדרוש, שאינו אלא סיפור דברים בעלמא.

27. תמהו התוס', אמאי איצטריך קרא להכי, הרי זה גופה שמעשה ידיה לאביה, נלמד מ"לאמה", מה אמה — מעשה ידיה לרבה, אף בת מעשה ידיה לאביה. ואמה גופה אינה עוברת לא את הבן ולא את הבת, כדאמרינן בפ"ק דקידושין [יז ב]!

והביאו בשם רשב"א, שצריך את הלימוד ממקרא זה של "והתנחלתם" לענין בת קטנה. שהרי את ההיקש מ"לאמה", צריך דווקא לענין נערה. אבל לגבי קטנה — לא צריך היקש, דהשתא זבוני מזבן לה, מעשה ידיה מיבעי? ואם כן, אין לנו לימוד שאין אדם מוריש זכות בתו קטנה לבנו, לכן צריך את הדרשה מ"והתנחלתם".

28. כך כתב רש"י. ובתוס' הקשו, וכי אם קיצץ החובל את ידיה לא תהיה חבלה של אב? והלא האב מפסיד את מעשה ידיה!